

AİLE, KADIN VE SOSYO-KÜLTÜREL PROBLEMLERİ

Babek Kurbanov¹

ÖZET

Aile ve kadın problemleri en kadim zamanlardan dünya düşünürleri ve sanat adamlarının her zaman dikkat merkezinde olmuştur. Bu problemler halk sanatında, folklor yaratıcılığında, masallarda, destanlarda, atasözlerinde, ozan-âşık sanatında vs. de geniş bir şekilde kendi yansımasını bulmaktadır. Günümüzde de onun son derece aktüel olduğunu söyleyebiliriz. Hatta kadın hareketini ve sosyal haklarını ifade eden *gender* anlamı gibi bir anlam bele birçok Batı ülkelerinde, hatta Azerbaycan'da bile kültürologların, sosyologların dikkatini çekmektedir. Makalede aile ve toplum hayatında kadınların rolü ve manası, sosyal statüsü kimi sorunlar toplumun tarihsel gelişimi bakımından ele alınması ile birlikte, aynı zamanda kadın hakları, onların sosyal yaşamdaki rolünün tedricen daha geniş bir vüsat alması, toplumun demokratikleşmesi prosesinde önemli olması fikrinin de açığa çıkarılması için gayret gösterilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gender, aile, kadın, demokratikleşme, konsepsiya, emosyonel.

FAMILY, WOMEN AND SOCIO-CULTURAL PROBLEMS

ABSTRACT

The problems of family and women always attracted attention of artists. These problems have been the subject of tales, in legendary ostentatious art and in proverbs. It is still updated today. Even the meaning of the gender, which expresses women's movement and social rights, attracts the attention of cullingologists and sociologists in many western countries and even Azerbaijan. In this article

¹ Prof. Dr. Babek Kurbanov. Gaziantep Üniversitesi Devlet Konservatuvarı, Öğretim üyesi.

the role of women in family and community life is addressed in terms of the historical development of the society and the problems such as social status and the effort is being made to open up the idea that women's rights and their role in social life become progressively wider in the democratization process of the society.

Keywords: Gender, family, woman, democratization, concept, emotional.

GİRİŞ

Çağımızda birçok gelişmiş ve demokrasi yoluna ayak basmış ülkelerde aile anlamında hususi çekisi ve önemi olan kadınlar aktif olarak sosyal-medeni ve siyasal yaşamın demektir ki bütün alanlarında başarıyla iştirak edebilirler. Kadınlar aile yaşamı dışında devlet kuruculuğu işinde, parlamento faaliyetinde, milli meclislerde, siyasal-ekonomi müzakerelerde, bilimsel konferanslarda ve sempozyumlarda, gazete ve dergilerde vs. kendi fikir ve iradelerini ifade edebilirler. Kadınlar hatta ülkenin Başbakanı, cumhurbaşkanı olabilirler. Onlar artık dünya siyaseti ve kalkınmasına yön verilmesi istikametinde geniş katkılarda bulunmaktadır. Örneğin, Almanya'nın Cumhurbaşkanı Angela Merkel, dünya siyasetinde önemli rol oynayan kadın siyaset adamlarından birisidir. Ayrıca ABD'nin siyaset dünyasının ayrılmaz parçası sayılan Hillary Clinton'un, vaktiyle İngiltere'nin başbakanı olmuş Margaret Thatcher'in adını da kaydetmeli oluyoruz. Aynı zamanda vaktiyle Hindistan'ın Cumhurbaşkanı olmuş İndira Handi'ni, Pakistan'ın Cumhurbaşkanı Benazir Buhutto'nu, hal-hazırda Kosova Cumhurbaşkanı Atifete Jahyaga'nı, Birleşik Arap Emirliklerinde ilk Meclis başkanı, Brezilya Devlet Başkanı Dilma Rouseff'i, Hırvatistan'ın Cumhurbaşkanı Kolinda Grabar-Kitaroviç'i, bir zamanlar Türkiye cumhuriyetinin Başbakanı olmuş Tansu Çiller'i, son zamanlar ülkemizde sosyal-kültürel alanda faal işler yapan Emine Hanım Erdoğan'ın, Azerbaycan'da ise Mihriban hanım Aliyeva'nı ve onlarca başkalarını örnek vermek mümkündür. Genelde bilim adamlarının fikirlerine göre dünya siyaset tarihinde yalnızca 2005 itibarıyla toplam 68 kadın devlet başkanı ve kadın başkan görevini yapmıştır (1). Bununla birlikte kadınların toplumun sosyal-kültürel hayatında hala belli sorumluluklarla da olsa zorluklarla karşılaşmasına rağmen (örneğin İndira Handi'nin ve Benazir Buhutto'nun muhalif güçler tarafından öldürülmesi hadiselerini hatırlatmak isterdik) genelde dünyada kadın hareketinin genişlenmesini geçmişlerde olduğu gibi aile maiyet sistemi çerçevesinde kapanıp kalmamasının, bu sistem dışında da verimli faaliyetinin sürdürmesine tanık olabiliriz. Kadınlarımız artık ananevi

olarak erkeklere özgü sayılan faaliyet türlerinde, bu sırada sosyal ve doğa bilimleri alanında, felsefe, siyaset, ekonomi, güzel sanatlar, eğitim vs. alanlarda erkeklerle birlikte maddi ve manevi değerler oluşturmakta büyük başarılarla imza atıyor, ülkelerinin her yönlü gelişmesi ve güçlenmesi yolunda önemli katkılarda bulunmaktalar. Hatta spor alanında bile kadınlar yine de geleneksel olarak erkeklere ait spor dallarında bile başarılı olabilirler. Örneğin, bugün kadınlarımız futbol, voleybol, basket, at koşuşu, satranç, atıcılık, güreş, boks, hatta halter gibi spor dallarında bile kendi irade, metanet ve yeteneklerini ifade edebilirler. Demokrasi toplumlar kadınların da erkekler gibi bütün potansiyel yaratıcı yeteneklerinin dondurulmaması, aksine onların durmadan inkişafına, gelişmesine, oluşmasına imkân saklamaktadır. Sonuçta böyle bir durum kadınların da erkeklerle birlikte devletin kalkınmasına, halkın refah halinin yükselmesine, demokrasi prensiplerinin güçlenmesine, insanların toplumdaki gelişimlere, kadın haklarının hayata geçirilmesine, aile münasebetlerinde hümanizm prensiplerinin gerçekleştirilmesine olan inançlarının sağlamlştırılmasına neden olabilir.

Kadınların toplum hayatında yeri ve önemi ile ilgili problemler her zaman düşünürleri ve sanat adamlarının dikkat merkezinde olmuştur. Eski Yunan filozofu Platon döneminden günümüze kadar kadınların sosyal-medeni hayattaki rolü ve yeri gibi meseleler daima tartışma ve mübahase konusu olmuştur. Hem Batı hem de doğu düşünürleri bu problemleri kendi dünya görüşü, estetik İdealleri ve zamanın istekleri bakımından çözmeye kalkmışlardır. Hatırlatalım ki, Con Lok, J.J.Russo, Ş.Furye, A.Sen-Simon, R.Ouen, Z.Freyd, H.Markuze, V.A.Mozart, Şekspir, L.N.Tolstoy, A.S.Puşkin kimi Batı düşünürleri ile birlikte Doğu mütefekkirleri ve sanat adamları Nizami, Fuzuli, Ömer Hayâm, Mevlana, Aşık Alesker, Samet Vurgun, Hüseyin Cavit vs. gibi bir çoklarının yaratıcılığında kadın mevzusunun önemli yer tutmalarına tanık olmak mümkündür. Bunula birlikte kadınların cemiyette oynadığı rol, çeşitli faaliyet alanlarında, böylece de içtimaî-siyasi ve sosyal-kültürel hayatta iştirakini, devletlerin siyasal sisteminde küresel ekolojik problemlerin çözülmesinde vs. yakından iştiraki ile ilgili sorunlar yalnız 1970'li yıllardan itibaren geçmiştekilerden farklı olarak kaotik bir şekilde değil, sistemli, sosyoloji, psikoloji, pedagoji, felsefe gibi ilimlerin yardımına temellenerek yapılmaya başlandı. Özellikle ABD, Kanada, İnginlere, Avustralya, Yeni Zelanda, İskandinav ülkeleri bu tür araştırmaların intensiv olarak yapılmasının ve bundan ötürü özel ilmi merkezlerin, Enstitülerin bile meydana gelmesine

tanık olmak mümkündür². Aslında bu müesseselerin başarılı faaliyetleri çağdaş sosyolojik, psikolojik, milli münasebetler, din, dil problemlerinin analizi ile birlikte, eski manevi-etik, estetik değerleri, bu sırada dünya klasiklerinin eserlerini dikkate alınması ile mümkün olabilir diye düşünüyoruz. Aynı zamanda bu araştırmalar kadın haklarını, onların toplumda eşit sosyal hukuklara sahip olmalarını savunan çağdaş *Gender* harekâtı prensiplerinin gerçekleştirilmesi yolunu savunmaktadırlar. Ne yazık ki, bugün de bazıları bu harekâtı bir yönlü, yalnız devrim, isyan ve toplumda kadın haklarının zor gücü ile elde edileceğine inanır, aslında kadınları bu yola çekmekle belki de onları kendi çıkarları için bir araç olarak kullanmağı öngörmektedirler. Sanat eserleri, aynıyle onların müellifleri kadın özgürlüğünün elde edilmesinin birçok ve daha mantıksal, akıllı ve zarif yollarını göstermekle hiç kuşkusuz, problemin daha adil, daha hümanist, daha gerçekçi bir çözümüne hizmet etmiş olabilir. Bu eserlerde sanatçılar daha çok kadınlarımızın zekâsına, akline, yüksek maneviyatına, en zor durumlarda bile kendi metanet ve gururlarını kaybetmemeleri ne, işgüzarlıklarına, yeri geldikçe Vatan uğruna canlarından bile geçmeye hazır oldukları gibi hususiyetlerine dayanarak bir daha toplumda kadın özgürlüğünün kazanılması yollarına ışık sala biliyorlar.

Yukarıda söylediğimiz gerçeklikler ve elde edilmiş başarılar hiçte kendi kendine ortaya çıkmamıştır. Bu başarılarla sahip olmak için toplum çeşitli tarihsel aşamalardan geçmiş kadınların sosyal-kültürel yaşamda önemi ve yeri ile ilgili sorunları daima dikkat merkezinde durmuş, çeşitli ideolojik-siyasal pozisyonlardan izah edilmiştir. En kadim zamanlardan günümüze kadar kadınlara yönelik gerici, tutucu, aşağılayıcı eğilimlerle bitlikte müterakki, ilerici, hümanist prensiplerini savunan, kadınların büyük yaratıcı güce sahip olmasını ispatlamağa çalışan konsepsiyaların (görüşler sisteminin) da mevcut olmasını izleyebiliriz. Örneğin, kadınların sosyal fonksiyonlarını yalnız dünyaya çocuk meydana getirmelidir fikri ile izah eden, aslında kadınları çocuk üreten bir makinaya benzeten çirkin, gerici fikirlerin günümüze kadar bile uzanmasını görmekteyiz. Hatta bir zamanlar genelde kadının ruhunun olup-olmaması fikri bile Orta Çağ Batı dünyasında büyük tartışmalara neden olması da belli bir gerçektir. Hristiyan (Makon) kilisesinin hizmetçileri yaklaşık 14 asır bundan önce bu meseleni çözerken böyle bir karara varmışlardır ki

² Bkz. Babek Kurbanov. Azerbaycan'da Gender Tetkikatları. A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı.13, Erzurum, 1999, s. 97.

“aşağı mahlûk olsa bile kadında ne ise ruha benzer bir şey var”³. Hiç kuşkusuz, böyle bir eğilim Orta Çağ Batı dünyasında kadınlara olan aşağılayıcı, tutucu, çirkin münasebetin hüküm sürdüğünü bir daha kanıtlamaktadır diye düşünüyoruz.

Tarihsel süreç içerisinde kadın ticareti, hatta az yaşlı kız çocuklarının bin bir yolla ailelerinden ayrılıp karanlık kul pazarlarında satılması, fahişeliğe terk edilmesi, yaşamlarının sona erdirilmesi gibi çirkin olayların baş vermesi halleri malum hakikatlerdendir. Ne yazık ki, onların devamını bugün de görmek mümkündür. Özellikle de çağımızda baş veren siyasal hadiseler, ideolojik karşı durmalar, özellikle de onların sonucu olan savaşlar binlerce, milyonlarca insanın ekonomik açıdan zor duruma düşmesi, evinden-eşiğinden uzaklaştırılması, yakınlarını yitirmesi, mülteci ve kaçkın durumuna düşmesi, ailelerinin dağılması gibi hadiseler yukarıda kaydettiğimiz hoş gelmez durumların yaşanmasına yol açmış oluyor. Bu trajik olaylara göz yuman, hayatım manasını parada, zenginlikte gören bazı insani sıfatlarını kaybetmiş çeteler, çirkin güçler yukarıda zikrettiğimiz durumları fırsat bilip kendi amellerini gerçekleştirmeğe çalışır, eskilerden malum olan gerici ananeleri yeniden canlandırmağa, onları devam ettirmek yolunda çaba harcamaktadırlar.

Tarih süreci içerisinde kadınlara olan aşağılayıcı, tahkirine münasebet müterakki mevkide duran düşünürlerin, bilim adamlarının, özellikle de sanat adamlarının her zaman ciddi itirazına neden olmuş, kadınların toplumda yeri ve öneminin büyük odluğu, erkeklerle birlikte eşit sosyal hukuklara sahip olabilmelerini ispatlamaya çalışmışlardı. Bu müterakki eğilimin eski zamanlarda yaşamış filozoflarını, yazarların, düşünürlerin eserlerinde, risale ve kitaplarında kolaylıkla izlemek mümkündür. Örneğin, Antik Yunan filozofları ve yazarlarının eserlerinde kadınların yüksek maneviyat sahibi olması, yüksek entelekti, sevgisine sadakati, işgüzarlığı, erdemliliği, cesaretliliği, ailesine, evlatlarına, eşine bağlılığı, bir sözle toplumun karşılanmaz bir parçası olması fikri ana hattı teşkil etmektedir. Kadına liyakatli münasebet eski Yunan düşünürleri Epikur, Platon yaratıcılığında, Yunan trajedisinin temelini koymuş Evripid’in birçok dram eserlerinde (Medeya, Fedra, Troya kadınları, Elektra, Andromeda, Yelena, Finikiya kadınları vs.), Homeros’un İhyada ve Odysseia destanlarında, Sofokles’in (Tesev,

³ Eski Yunan trajedileri ile ilgili bkz.; Aristoteles. Poetika (çeviren İsmail Tunalı), Remzi Kitapevi, İstanbul,1993 s.36-55.

Antigona, Trahinyalılar vs.) eserlerinde açık bir şekilde izleyebiliriz. Bu eserlerde kadınlara özgü özellikler, onların dâhili zengin psikolojik âlemi ve yüce amaçları yüksek sanatsallıkla ve profesyonellikle ifade olunmuştur. Bu eserlerde Antik Yunan cemiyetinde kadınların yeknesak, acı ve ağır hayatı, Yunan aile sisteminde kadınların mahpus olarak yaşamaları yüze çıkarılıyor, adaletsiz nikâh sistemi, kadınların, özellikle de kadın suretlerinin dili ile ciddi bir şekilde eleştirilmektedir. Örneğin, Evripid'in "Medeya" trajedisinde bu eğilim özellikle açık bir şekilde kendisini ifade etmektedir. Nitekim eserde evlenenlerin nikâhlarının kesilmesi süreci onların birbirilerini görmeden velileri tarafından gerçekleştirilmesi, kadının eşinden onun bütün günahlarına rağmen eşinden ayrıla bilmesi olanaksız kabul edilmiştir. Bu eserde Medeya kölelik cemiyeti olan Antik Yunan devletinde kadınların da erkeklerle birlikte kültür ve eğitim alanında kendi dünya görüş ve aydınlanma isteklerini esinlendirmeğe hak kazandırmalıdır fikrini savunmaktadır (Tunalı, 1993:36-55).

Bu eserlerin meydana gelmesinden bin yıllar geçmesine rağmen burada kendi yansıtımını bulmuş kadın imgeleri, suretleri bugün de çağdaş seyircileri, okuyucuları derinden etkiliye bilir. Homeros'un "Odysseia" (Odisey) eserindeki Pelenopa on yıl seyahate çıkmış eşi Odysseiyı bekliyor, ona sadık kalıyor, toplumun mecburi isteğine rağmen bir başkasına ere gitmemek için bahane işletmeli olur, kumaş örmesini tamamladıktan sonra düğüne hazırlanacağını söylüyor, lakin her akşam kumaşın ucunu kesir ki, zaman kazanmış olsun. Tesadüfi değil ki, bu hadise tarihe "Pelenopa'nın kumaşı" adı altında dâhil olmuştur. Sofokles'in "Antigona" eserinde ise Antigona'nın yakın aile üyesi olan, fakat toplum tarafından cezalandırılmış kardeşine olan derin insanimünasebeti yansıtılmıştır.

Nizami Gencevi'nin bir çok eserlerinde, bu sırada özellikle "Yeddi güzel", "İskendername" eserlerinde, Ayşe, Nüşabe, ihtiyar karı suretleri aracılığı ile kadınların ve kadın dünyasının ne kadar zengin, ne kadar müdrik, ne kadar dözümlü olduğunu görebiliriz. Nüşabenin Makedonyalı İskenderle görüşünde Nizami Nüşabenin yüksek entellektüel seviye sahibi olmasını, İskenderi bile hayretlendirdiğini ifade etmekle doğrudan doğruya doğu kadınının sınırsız yeteneklerine, marifetliliğine inandığını ispat etmeğe çalışmıştır. Nizaminin Fitne eserinde de onun (sıradışı) kabiliyeti sergilenmektedir. Fitne günlük alışkanlığı sonucu hatta boğanı bile sırtında taşımağa muvaffak olur. Bu eserinde de Nizami bir kadar abartılı şekilde olsa bile aslında kadınlarımızın sınırsız potansiyel imkanlara sahip olmalarını kanıtlamağa çalışmaktadır. Kadın konusu hem

Doğu, hem de Batı kültüründe geniş bir mekana sahiptir. Şekspirin “Otello”, Tolstoyun “Savaş ve Barış”, “Anna Karenina”, A.S. Puşkin’in “Yevgeni Onegin” gibi kalpleri zapt etmiş eserlerinde muhtelif dünya görüşlerine, kültürlere, dini inançlara sitayiş eden kadınların zengin dahili alemini, manevi-ahlaki niteliklerini insani hassasiyetlerini duyabiliriz. İlgi çekicidir ki, tüm bu farklılıklara rağmen, onlara ait ortak noktaların olduğu, bu sırada sevdiği insanlara sonuna kadar sadık olma, toplum için, insanlar için, Vatan için faydalı olabilmek, saf muhabbete ve saygıya dayanan aile kurmak arzusunun son derece güçlü olmasını kolaylıkla duyabiliriz. Bu eserlerde çoğu zaman toplumun bazı gerici kemikleşmiş adet-anenelerinin, gatı kurallarının toplumda hüküm sürmesi ve onların insan özgürlüğü, özellikle de kadın özgürlüğü ideallerine engel oldukları fikri de kendi ifadesini bulabilir. Tolstoy’un “Anna Karenina” eserinde Anna kendi sevgisi uğruna ölümü pahasına olsa bile feodal-patriarhal zihniyetli bir cemiyette bu gerici kurallara zit çıkabilir. Diğer ünlü rus şairi Puşkin’in geniş şöhret bulmuş “Yevgeni Onegin” poeminde ise (*P.İ. Çaykovski’nin aynı adlı operasını da unutmamalıyız*) eserin kahramanı, Tatyana Onegini sevdiği halde onun geçmiş ihanetini, yanlışlığını afetmir, dönemin adet ananeleri, ahlaki prensiplerine riayet ederek kendi yaşlı eşini (Gremini) terk etmiyor, sonuna kadar ona sadık kalacağını söylüyor.

Maraklıdır ki, kadınların kaderi, sosyal sorumluk hissi, Vatanına, halkına faydalı olmak arzusu, sevgisine olan inancı eserin kim tarafından yazılmasına rağmen her zaman muhtelif milletlerden olan seyirciler, okurlar, dinleyiciler tarafından rağbetle karşılaşır, gerçek beğeni kazanıyor. Örneğin vahtıyla ünlü Türk yazarı Yaşar Nuri Güntekin’in “Çalı kuşu” eseri esasında ekranlaştırılmış aynı adlı sanatsal filmin Rusya’da, onun çeşitli şehirlerinde ve bölgelerinde ne kadar büyük bir merakla izlenilmesinin, eserin kahramanı Feridenin Rus seyircileri tarafından ne kadar sevgiyle karşılanmasına tanık olmak mümkün idi. Filmden sonra rus okuyucularının romanın müellifi ve eserlerine olan ilgisinin artması da bir gerçek olarak karşımıza çıkmıştır. Bu misal bir daha kadın problemlerinin bütün dünyada benzer yönlerinin olmasını, onların demokrasi ve humanitar prensiplerine uygun olarak çözülmesinin önemli olmasını kanıtlamaktadır. Hatırlatalım ki, Azerbaycan’da da kadın problemlerine ilgi Nizami döneminden günümüze kadar sanat ve bilim adamlarının dikkatini çekmiştir, hatta kadın şairlerimizin, bu sırada Mehseti Gencevi’nin, Hurşutbanu Natevan’ının adlarını da saygıyla zikretmeğimiz yerinde olurdu diye düşünüyoruz. Bu kadın şairlerimizin şiirlerinde kadınlarımızın düşünceleri, kaderleri, psikolojik

düşünceleri, sevgi motifleri, aile içi munasebetleri, yaşam problemlerine, adet-anenelerimize kadın gözü ile bakış özellikle realist (gerçekçi) ve yüksek sanatsal bir seviyede ifade olunmuştur. Görkemli Azerbaycan yazarı Cafer Cabbarlı'nın birçok dram eserlerinde, özellikle de "Sevil" dramında da (Fikret Amirov'un aynı adlı operası da mevcuttur) kadın problemi, aile dramı, Azerbaycan kadınının azmi, iradesi, ilme, eğitime olan sosyal hakları kendi ifadesini bulmuştur. Eserin kahramanları Sevil ve Balaş ailesinin dağılması, Balaşın içkiye, türeyli bir hayata bağlanması sonucu aile değerlerini, kendi aile sorumluluğunu unutması, Sevil de uçuruma doğru götürmesi eserin esas konusunu teşkil etmekte, lakin böyle bir durumda hiç türlü razılaşa bilmeyen Sevil böyle bir aile yaşamının aleyhine çıkıyor, okumağı, eğitim almağı, halkına faydalı olmak yolunu üstün tutuyor.

Eserde Balaş'ın trajedisi, bir şahsiyet gibi degradasyonu (mahıv olması) ile birlikte Sevilin sağlam iradesi, Vatan, halk karşısında sosyal sorumluluğu ve görevi sayesinde bir şahsiyet gibi, bir kadın gibi manen yükselmesini, toplum yaşamında yüksek sosyal zirvelere ulaşabilmesi fikri kendi sanatsal ifadesini bulabilmiştir.

Kadın mevzusu musiki kültürümüzde de önemli yer tutmaktadır. Ağla hemen dahi bestekârimız Üzeyir Hacıbeyli'nin "Sensiz" ve "Sevgili canan" gazel-romansları gelir. Nizaminin sözlerine yazılmış bu eserlerde şairin vakitsiz yitirmiş sevgili karısına olan sonsuz muhabbeti ve derin keder hislerin oldukça etkili ve emosyonel bir şekilde ifade olunmuştur. Dünya bestekârlarına ait 100 opera arasında yer alan bestekârın "Koroğlu" operasında ise Koroğlu'nun sevgilisi Nigar'ın sureti sevgisine sadık, mert, cesur, zeki bir kadın olarak ariyaları vasıtasıyla kendi ifadesini bulmaktadır. Genelde profesyonel sanata, aynı zamanda poeziya sanatına etki gösterebilen halk yaratıcılığı, bu sırada destanları, atasözlerini, masalları, hikmetli halk kelimelerini, çeşitli şiir biçimlerinde yer almış mısraları vs. da dikkate almalı oluyoruz. Nitekim halk yaratıcılığı, onun çeşitli dallarında zengin sanatsal-estetik ve manevi değerlerin olması inkâr edilmez bir hakikattir. Ve burada halkımızın tarihsel süreçte geçtiği yol, uğurları, uğursuzlukları, milli, dinsel bayramları, yaratmak aşkı yad elli düşmanlara karşı amansız mücadeleleri vs. kendi yansımasını bulabilmiştir. Bununla birlikte bu tarihsel süreç içerisinde kadınlarımızın erkeklerle eşit şekilde sosyal-medeni hayatın bütün sahalarında azimle çalışmaları, topluma, halkına faydalı olma ideası her zaman merkezi planda tutulmuş, her zaman böyle bir birliğin, kadınlarla erkeklerin birlikteki faaliyetlerinin insanların refah hallerinin, hayat şartlarının iyileşmesine, genelde toplumun gelişmesine hizmet

edebilmesi fikrini söylemeye hak kazandırmış oluyor. Destanlarımızda kadınlarımız hatta erkeklerle birlikte omuz omuz düşmanlarla olan savaşa katılıyor, at çapar, kılıç oynatır, aynı zamanda kendilerine ait bütün sorumlukların üstesinden gelir, analık, ablalık ve çocuklarla ilgili bütün faaliyetlerde bulunur, aile işlerinin nizama salınmasında müstesna rol oynayabilir, “Kaçak Nebi” destanında Nebinin hanımı Hacer vefalı sevgili olmakla birlikte at çapmakta, tüfek atmakta eşinden hiçte geride kalmıyor. Şu nedenlerden dolayı halk arasında destanda yer almış “Hacer’i özünden (kendisinden) ay Kaçak Nebi” kelimesi geniş bir şekilde yayılmıştır.

Genelde halk yaratıcılığında, destanlarımızda, atasözlerimizde, zengin ozan-âşık şiirinde kadınlarımızın manevi ve fiziksel güzelliklerini, mertliğini, cesaretliliğini, derin zekâsını, vefakârlığını vs. olumlu özelliklerini vasıf eden onlarca, binlerce örnekler bulmak mümkündür. Kadınlarımızın bu niteliklerini yüce tutan halk sanatçılarımız, özellikle de ozanlarımızı, âşıklarımız çok sayılı poetik janrlar içerisinde kadınlarımıza olan ulvi sevgini ebedileştirmekten ötürü hatta “güzelleme” adlı poetik bir şiir türü bile meydana getirmiş ve bu istikamette kadınlarımızı vasıf eden binlerce şiir örneklerini ortaya koyabilmişlerdir⁴.

Müterakki halk sanatçıları aynı zamanda düşünür ve sanat adamları kadınların toplumun, devlet sistemlerinin gelişmesi, kalkınması, inanların refah hallerinin yükseltilmesi, sosyal-kültürel yaşamın durmadan terakkisi işinde erkekler kadar katkılarda bulunmalarına her zaman derin inam hissi ifade etmişlerdi. Tesadüfi değil ki ütopyik sosyalizmin temsilcisi sayılan Şarl Furrye ilk kez yukarıda zikrettiğimiz fikri ifade ederek kaydetmiştir ki, “Kadının sosyal vaziyeti içtimai terakkinin miyarıdır”.

Aile anlamı son derece karmaşık ve aslında daima değişen, gelişen bir anlayıştır. Günümüze kadar aile anlamına verilen sayısız-hesapsız tariflere tanık olmak mümkündür. Bunlardan birkaçı ile tanış olalım: iki insanın manevi-ekonomi, ahlaki-estetik münasebetlerine dayanan birliği, en küçük toplum birimi, ilişkiler sistemi vs. tarifler mevcuttur. Diğer bir tarife göre “Akrabalık bağları ile birleştirilmiş (nikâha, akrabalığa vs. göre) ve belli istihsal usulü ile şartlandırılan sosyal fonksiyonları yerine getiren insan grubudur”⁵. Daha sonra kaydediliyor ki, “o biyolojik yok,

⁴ Bkz.: Aşık Şemşir. Şiir Demeti. Ankara, 2014. S.133-134.

⁵ Kratkiy Slovar po Filosofii. Moskva, Politizdat, 1979, s. 284-285.

sosyal oluşumdur. O toplumun sosyal özeğidir. Onun önemli fonksiyonları insan cinsinin üretimi, çocukların eğitimi, günlük yaşamın, ev ekonomisinin, boş zamanın teşkilidir”. Görüldüğü gibi bu tariflerde çoğu zaman kadınların sosyal fonksiyonları bir kadar unutuluyor, onların sosyal faaliyetleri, toplum hayatındaki aktif yaratıcı rolü bir türlü gölgede kalmış oluyor (Slovar, 1979:284-285).

Meraklıdır ki, son zamanlar kadınların mı, erkeklerin mi daha kolay ikna olur sorunu araştırmacı psikologların dikkatini çekmektedir ve uzun tartışmalardan sonra böyle bir sonuca varılmıştır ki, “kadınları ilgilendiren konuları yansıtan eşit sayıda cümleyi uyaran olarak kullanmışlar ve toplam olarak bunlardan etkilenmede kadınlarla erkekler arasında fark olmadığını bulmuşlardır”⁶.

Aile anlamına verilmiş tariflerin açıklamalarının kolay olmamasının bir nedeni de aile sisteminin pasif, statik yok, dinamik olmasına bağlı olmasıdır diye düşünüyoruz. Bu sistemin dinamik, aktif olması her şeyden önce onun iç dinamikleri, aile içi münasebetlerin karmaşıklığı, daima harekette olması (aile üyelerinin yaşlanması, çocukların büyümesi, aydınlatılması, farklı emek faaliyetlerine katılmaları vs.) ile birlikte aile dışı ilişkilerle, sosyal-kültürel vs. hadiselerle de daima alakada, etkileşim prosesinde olmasını da unutmamak gerekir.

Aile-insan fenomenleri içerisinde en önemlilerinden birisidir. Antropoloji felsefe sevmek ve sevilme, eğitmek ve eğitilmek, sanat ve devlet oluşturmak, hukuk yasaları ve dinsel görüşler meydana getirmek kimi fenomenlerin önemini vurgulamaktadır. Unutmamak gerekir ki, bütün bu fenomenlerin oluşması ve gelişmesi prosesleri (süreçleri) bu veya diğer derecede aile varlığı ile alakalıdır. Bu o demektir ki, insan birliklerinin spesifik ifadesi olan aile anlamını yalnız *lokal* (yerel) sebepler doğrultusunda (aile içi münasebetler, ailede şiddet, aile terbiyesi, aile bedii-estetik zevk ve istekleri, bazen arkaik adet-ananeler vs.) izah etmek doğru olmazdı, nitekim her bir ailenin yaşam tarzı ve faaliyet yönü içerisinde bulunduğu toplumun sosyal-kültürel problemleri ile de doğrudan doğruya *determinizme* olunur. Böyle bir durum aile anlamının⁷ sanata özgü olduğu gibi *polifonksiyonel* (birçok fonksiyon taşınması) karakterini açığa çıkarmakla birlikte kapsamlı izahının da çeşitli bilim uzmanlarının birlikte faaliyetini istemektedir diye düşünüyoruz. Son zamanlar birçok Avrupa ülkelerinde ve Azerbaycan’da da kadın haklarının korunması, onların ailede,

⁶ Çiğdem Kağıtçıbaşı. Yeni İnsan ve İnsanlar. Evrim yayınevi, İstanbul, 2004, s.207.

⁷ Aile, nikah, sevgi anlamlarının izahı ile ilgili bir daha bkz.: Q.Sadıqov. Etika. Maarif, Bakı, 1971 s.152-158.

toplumda, aile içi münasebetlerde yeri ve rolü kadınlara karşı şiddet uygulanması, bu sırada kaçkın ve mecburi göçkün kadınların, çocukların, az teminatlı ailelerin sosyal problemleri ile ilgili meseleler ciddi bir şekilde geniş kitle ve özellikle de *gender* ve *feminizm*⁸ araştırmacılarının fikirlerini ciddi bir şekilde meşgul etmektedir. Bu sosyal-kültürel problemlerin çözülmesi yolunda çeşitli teşkilatların, müesseselerin meydana gelmesini görebiliriz. Örneğin Azerbaycan'da 2006 yılından beri Respublika Prezidenti Cenap İlham Aliyev'in serencamı ile yukarıda kaydettiğimiz kadın problemlerinin pratik ve teorik çözümünün öngörülmesi maksadı ile ilgili faaliyet gösteren "Aile, kadın ve çocuk üzere Devlet Komitesi" yaratılmıştır. Bu komite üyeleri karmaşık ve son derece aktüel olan kadın ve aile problemlerinin çözülmesi yolunda uluslararası kadın teşkilatları ve merkezleri ile, bu sırada Türkiye'de çalışan bilim adamları ile de sık sık karşılıklı temaslarda, görüşlerde bulunuyor, sempozyumlara, konferanslara katılıyor, aynı zamanda problemin demokrasi prensiplerine uygun olarak pratik yönden çözülmesi bakımından da faydalı olması için geniş faaliyette bulunmaktadırlar.

SONUÇ

Aile ve kadın problemlerini bugün de aktüel yapan esas sorun ondan ibarettir ki, toplumun demokratikleşmesi prosesinde bu her iki birbirileri ile etkileşimde olan anlayışların toplumun sosyal-kültürel yaşamında tedricen daha büyük öneme ve role sahip olmadır diye düşünüyoruz.

KAYNAKLAR

- 1- Aristoteles. Poetika (Çeviren: İsmail Tunalı), Remzi Kitapevi, İstanbul, 1993 s.36-55.
- 2- Çiğdem Kağıtçıbaşı. Yeni İnsan ve İnsanlar. Evrim yayınevi, İstanbul, 2004.
- 3- Guseynov A.A.Vvedeniye v etiku. İzdatel6stvo Moskovskogo Universiteta, Moskva,1985.
- 4- Kongar Emre. Toplumsal Değişme kuramları ve Türkiye Gerçeği. Remzi kitabevi, İstanbul,1985.
- 5- Kratkiy Slovar6 po filosofii. İzdatel6stvo političeskoy literaturı. Moskva, 1979.

⁸ Bkz.: Kurbanov B.O. Azerbaycan'da gender tetkikatları. A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı:13, Erzurum, 1999, s.97-100.

- 6- Kurbanov B.O.Azerbaycan'da gender tatkikatları. A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı:13, Erzurum, 1999.
- 7- Ladıgina A.B.,Grinin V.V. İskusstvo v sisteme tsennostey obşestva. Znaniye, Moskva, 1986.
- 8- Sadıgov G.M. Etika. Maarif. Bakı,1971.
- 9- Slovar6 po etike. İzdatel6stvo politiçeskoy literaturı. Moskva, 1975.